

□ □ □ □ □ Tautos Mokîkla. □ □ □ □ □

Lietuva kuriasi visokiû mokîklû. Ir darîdama tai, atsi-
zvelgia î kitû tautû mokîklas. Gerai. Bet ne tu-
rêtû vien pâmegzditi kitus, kiek Lietuvos padêtis tai
uzleidia. Išeitû taip tik skurdus atvaizdas geriau gîve-
nantiû ir tarpstantiû tautû mokîklû. Lietuviai turêtû,
iš kitû pasimokine, savo îpatingumui, savo dvâsiai ir
sielai atitinkant, pasiaiškinti auklėjimo ir mokîklos
tikslâ bei jos dârbo prâsme ir pagal tai kurti mokîklas
ir jomis naudoties.

Bandisime tâm siŝon pâgrindâ nors kelias bruo-
zias, bet platiau kaip kitur, bûtent Tautos Gîvâtoj, pa-
rodîti. Gal bus tai nors tolimesniems laikâms naudinga.

Auklėjimo tikslas.

Nustatisime jî savaip. Ira apie jî berods visokiû
zmoniû jau tiek pasakîta, kad ir visiškai savo bûdu aiŝ-
kindami dalîkâ, primisime vis dëlto, kas tûliems jau
zinoma.

Labai svarbu suprasti, kad nereikia jaunâjî zmogû
auklėti, jeib jis taptû priemone kokio-nors zmogaus no-
rui arba smagumui, bet ir ne dalîku kokios-nors îstai-
gos arba draugijos. Auklėjimas turêtû siekti ŝio tikslo:
zmogus, bûdamas patios pasaulio kû-
rîbos dalimi ir nariu, turêtû tokiu nuo-
latai tobûlėti ir vîkinti zmogaus gîve-
nimo prâsme.

Neturêtû auklėjimas zmogui uzmesti kokî-nors tikslâ,
bet siekti jame, jo asmenîbêj esantiojo. Be abejonês
zmogus îra uzgimes ir auga, kad taptû pilnu zmogumi.
Auga jo kûnas, bet auga ir psichinê jo

gîvîbê, tai esti jausmû, linkimû, ûpû, mintiû skai-
tius ir galia, bet auga pagaliau ir zmogus
pats, reiŝkia jo dvâsia-siela. Auga visa-tai iš kûrî-
bos vâlios ir gâliû. Turêtû tai bûti savaime supran-
tama. O ta valia ir tos gâlios apsireiŝkia ir zmonêmis,
kurie gamina zmogû ir veikia augantîjî, ŝelpia arba
smelkia jo augimâ. Neatsizvelgdami î sântikî auklêtojo
su kûrîbos valia ir galia, kalbame apie zmogaus dârbâ
ir vadiname jî auklėjimu. O reikia kûrîbos vei-
kimâ aiŝkiu dvâsios zvilgiu atboti ir tâm veikimui
prisidėti, dirbti su juo iš vien, gražiausiu su-
tarimu.

Galimîbê tâm neteikia mokslas apie auklėjimâ. Ira
jis berods naudingas. Vienok auklėti kitus zmo-
nes tegalês visumet tik tasai, kurs
stengsis savo asmens gîvenimu ŝiame
pasaulîje vîkinti zmogaus prâsme. Ir
kiek jis pats pakils, kiek jis savo asmenîbêje stiprês,
tiek jis palies kitus, tiek jis juos galês gelbėti prigim-
tame jû pasistengime: tapti zmonêmis.

Iš zmoniû turêtû kas dienâ daugiau reikŝties, kas
teisinga, gera ir grazu. Tâm îra kûrîbos gamintos îpa-
tingos gîvâtos, atskiri gîvenimo skrituliai, îpatingos
gîvenimo pâdêtis, bûtent ŝeima ir tauta, pagaliau pati
zmonija ir visas pasaulis. ŝeimoj zmogui tenka kûnas ir
psychinio gîvenimo pradia. ŝeimoj tuo pasieka
zmogû gamta su visais savo skîriais,
bet ir-gi pirmieje zmoniŝkumo spinduliai,
ir suŝaukia atitinkamâ jo gîvenimâ.
Ir taip tad vaikas atneŝa savajî î ŝeimâ. Pasidâro jos
dalimi ir didina bei augŝtina visokiu zvilgsniu ŝeimos
gîvîbe, tvirtina sântikius tarp ŝeimos nariû ir sântikius

tarp žmogaus ir gamtos, kurie jam užgemant jau užmezgami. Iš šeimos jaunas žmogus auga ir gimine ir tautai. Ir tapdamas tautos dalimi, jis pasitinka ją ir jos veikimui ir vėl jai teikia save.

Visa-tai auklėjimas turi atboti. Turi rūpintis, kad šeima ir pati tauta ir su ja visa gamta kuo-daugiau reikėtų vaikui ir kad vaikas kuo-geriau savo augimu savo asmenibe teiktų šeimai, tautai ir žmonijai.

Mokiklos tikslas.

Mokikla yra auklėjimo priemonė, ne dalikas savo tikslo. Jos uždavinys yra gelbėti. Ji užvaduoja šeimai, tautai ir visai žmonijai. Ji turi būti ir talka visų auklėjimų galių, priemonių ir pastangų.

Savo rašte: Tautos Givata, kalbėjau apie dirbiklę ir šventiklę šale mokiklos. Bet ji turi ypatingą reikšmę. Ir namai ir visa ištaiiga turėtų būti kaip koks visų auklėjantių jėgų branduolas, ir kuri vaikas ištatomas, jeib kūrības valia jame pilnai įviktų. Bet to branduolio galias turėtų reikštis ne vien vaikams, bet ir užaugusiems. Vaikams mokikla turėtų būti ir darbikla bei šventikla, o visai apilinkei palaikyti visumet auklėjimo reikšmę.

I mokiklę turėtų eiti takai iš šeimos, iš tautos, iš žmonijos, iš gamtos, ir antraip: iš mokiklos gamton, šeimon, tauton, žmonijon. Tai reiškia, mokikloj vaikas turėtų pasitikti su gamta, su tauta, su žmonija, geriau atjausti šeimai, visai givibe giliau kvėpuoti. I mokiklę iėjes, vaikas turėtų givėsnį gyvenimui patirti, turėtų būt pagautas galingesnių jėgų. Šviesos, dziaugsmo, givumo vieta būti, tai mokiklos tikslas. Ir tuo ji tarnauja auklėjimo tikslui.

Todėl visa turėtų atrodėti, kad mokikla yra pavizdinga žmogaus buvimo ir jėgų vieta. Žmogaus reiškiniai, kaip jie pastebimi moksle, mene ir doroj, turėtų mokikloj visai aiškiai veikti. Oras, šviesa, grindis ir lubos, didumas ir sienos, visa turėtų apsakėti, kad tše žmogaus dvasia-siela viešpatauja.

Kad tik nė vienas nepamanitų, mokikla esant ištaiiga kai-kurių knygų turiniui vaikams ikalti. Visai nuodėminga yra tokia nuomonė, ir atitinkamas darbas yra statiai vaikų dvāsios ir sielos slopinimas. Knigos gali būti vartojamos mokikloj, bet ne tam, kad jos taptų vaikams žinomos, bet kad vaikas prieitų dalikę, apie kurią jos kalba. Ir vėl ne taip tik iš tolo. Daliko galia, kuri žmogaus galias žadina, turėtų vaiką tarsi prisunkti. Nėra tai jau savaimė suprantama. Apsisaugokime! Knigos nėra auklėjimo tikslas, bet priemonė. Jos gelba pasiekti mokiklos tikslą. Bet pastebėkime, kad tasai vien tarnauja auklėjimo tikslui.

Vėl gi mokiklos siela bus mokitojas. Juo (per jį) turi visos auklėjimo galias pasiekti vaiką. Jis turi atstovauti tėvui-motinai, o ir tautai bei žmonijai. Visų žmonių pavadinimų joje yra ypatingiausias ir svarbiausias. Kad tik ne pasirinktų šio darbo nė vienas, kurs nesistengia augti žmoniškai, tapt kasdien teisingesniu, geresniu, malonesniu, visame galingu, kas gera ir kilnu, ne žiūrint i tai, kad jis pats viso-ko žinotų ir galėtų, ką mokinti turi! Svarbiausias jo darbas bus tas, kad jo siela pasiektų vaiko sielą ir ją žadintų. Tik tai pats su siela augdamas, mokitojas galės auginti ir auklėti. Jis turi tiesiog spindėti visokiomis kilniomis galiomis. Neturi būt silpnu,

minkštu, suglebusiu. Save teikdamas kitiems, jis turi jiems būti milimas bitiulis, draugas, bet ir viešpats.

Daug yra rašyta apie mokytoją ir kaip jis veiktų turėtų vaikus, juos auklėdamas. Bet reiktų pirm viso suprasti, kad visi pedagogikos mokslai tėra bejėgie primetami dalikai, kurie, bėdai esant, turi užtekti. Bet auklėjimo galia ir galėjimas pareina iš paties žmogaus, kuomet jis pats yra augęs ir gėvas savo dvąsioje-sieloje.

Geriausias mokytojas bus tobūlasis žmogus. Bet tik tai metų tūkstantiuose ir žmonių milionuose randasi vienas tobūlas. Bet tobūlibėn žengiantių gėli būti daug. Kiekvienas žmogus tokiām žengimui yra pašauktas. O mokytojas, kurs skiria savo amžių auklėjimui, tuo ir tūta yra pasirėzes siekti augštesnio žmoniškumo.

Vadinu mokėklā, kuriā turiu akėse, Tautos Mokėkla. Manau, kad jė viduriniām tautos sluogsniui, tai esti svarbiausiajai jos dāliai, turėtū padėti tapti žmoniška. Be pirmutinio mokėklos dārbo jė turėtū atlikti ir tolimesnėjė. Turėtū suteikti tiek pagālbos jaunajai kartai, kad jė gālėtū pati žengti tolėn, vėkindama tautos gėvātoj žmogaus prāsmė. Gymnāsei ir atitinkamoms mokėkloms lieka žmogaus priruošimas speciāliāms žmogaus, pav. mokslininko, takāms. Tautos Mokėklai reikėtū siekti vien apskritai to, kas iškilusiojo žmogaus yra pažėmė.

Tautos mokėklos tikslas todėl bus tas, jaunosius tiek išauginti, kad žmogus prideriantiai sātėkiuotū tautos gėvātos apskritėj su žmonėmis ir su gamta, kad kiekvienas dalėvautū jū gyvenime kaip žmogus, tai esti: gėvai atjausdamas augštā žmogaus vietā tėvėnėj, ir atitinkamai ĩnėstū savo gėvėbe ĩ tautos gėvātā, jā tuo tvirtindamas ir augštindamas. O dār šis: Mokėkla turi mokiniāms pra-

verti galėmėbe, priimti jė auklėjantias tautos bei tėvėnės gamtos ir pagaliau nors apskritai ir patios žmonijos galias.

Mokėklos dārbas.

Žmonės mūsų laiku pradeda susiprasti. Aiškėja jiems, kad mokėklos toli nukrėpusios yra nuo savo tikslo, tūpusios mokslo kalimo ĩstaigomis. Mokėklos dārbas buvo suskiles ĩ nesuskaitomas skeveldras. Nebebuvo ir šiandien dār nėra sārėšio tarp jū ir tarp jū bei augantio žmogaus. Nebežinoma, kām šio ir to ĩsmokt reikėtū, jeigu nėra jām regimos naudos. Bet dabar stengiasi ĩšeiti iš tokio nesupratimo.

Senovėj ir amžėvidėj būdavo kitaip. Todėl žmogus ir pasilikdavo tvirtesniu ir galingesniu vienetu ir nesubėrėdavo ĩ nesuskaitomus interesus. Kalbėdavo apie tri- ir ketvirkelė. Kā jie reėškia, reikėtū gerai apmastėti. Šėson to nedarėsime.

Bandėsime mokėklos dārba ir „mokslo“ šakas suprast vienu žvilgsniu, iš patios auklėjimo prasmės.

Žmogus užgimimu ĩzengia ĩ šė gėvenimā kūrėbos vaisiumi. Ir jis auga, kaip mātome trejopu būdu. Bet kartu jis, jo dvāsia-siela, išlengvo viršū gauna tarp daigtū ir, apskritai, dalėkū šio pasaulio, jis viešpatauja savo asmenėj ir ĩnėša ĩ pasaulė savo gėvėbe, savo jėgas, save pātė.

Patsai žmogus iš prigimties, tai esti, kūrėbos nešamas, visa-tai vėkina. Bet pasaulis su savo turiniu jė dār ir pasitinka ir jė augina bei stiprina. Svarbūs tšė šie veiksniai: negėvoji gamta, augantioji, gėvoji arba psichinė ir pagaliau žmoniškumas. Ir žmogui reikš tas veiksniš kuo-daugiau, kurs jė galingiau pasieks.

Apskritai imant, šeima ir tauta, namai bei šalis gimusiām žmogui teikia pasaulio turinė. Užvaduoja visa

tai mokikla, kurioj, kaip sakita, Seima ir tauta, namai bei Salis savo jėgas turētū sukaupti.

Vaiko augimo Selpiantis dārbas.

1. Vaikui įžengus į mokiklā, reiks visumet į jō k ū n ā a t s i z v e l g t. Ligšol rodēs, kad ne daug tše galēs mokikla padarīti. Bet dabar jau nuomonēs kuone visame pasaulīje apie tai ĩra kitusios. Mat, suprasta, kad „kultūros“ žmonēs nežino nei tikrai maitīties,*) nei apsitaisīti, nei gulėti, nei gīventi.

Todėl mokikla tītia tuo turēs rūpinties ir gāl net Seimos gīvenimā pataisīti. Lietuvoj tai ĩpatiai reikalinga. Daznai laikoma mėsa geriausiu maistu. Vaikāms nereikētū lig 7-mt. duoti mėsos vālgīti. Rūpinties reiks ir avalīne ir apsivilkimu. Mokikla turēs daug pataisīti, vīriausiai gāl vaikus apsaugoti nuo kūno sugadinimo. Vaikai ir per juos tėvai turētū suprast, kas kūnui reikalinga. Turētū paveikslui suzinoti, kad kūno oda reikalauja oro ir saulēs spinduliū, kad kūnas turi būt maudomas ir mazgojamas, ir tt.

Žinoma, mokītojas pats turētū visa-tai pažinti ir tuo savo žinojimu gīventi. Pats turētū vālgīti bei gerti ir apsitaisīti kaip žmogui prideria, neturētū būt ēdikas, girtuoklis, neturētū mėsos ēsti ir alkoholo rīti, neturētū būti modos vergas, kaip tuo daznai moteros būva.

Nereikalinga vaikāms tītia hygieinos mokslo teikti. Kasdien turētū gāl ketvirdalis ar pusē valandos tām būt skirta, kad mokītojas patirtū, koks vaikū kūno šva-

*) Apie gerā mitimā mano jau senai rašīta. Bet mūsųose nė tūli gīdītojai nežino, kas tše gera. Skaitīkime tik Amerikietio Alfred W. McCann knīgā: The Scienu of Eating dabar ĩ Vokietīū kalbā išverstā: Kultursiechtum u. Säuretod. Dresduose išleido Emil Pahl (36 M.)!

rumas, ar rankos, kojos mazgotos, nagai valīti, ar apskritai vaikas švarus, kaip apsitaisies, kā vālgēs; o prie tokiū mėginimū pasakīti savo pāstabas. Būtū tos pāmokos greičiau prātinimai prie tinkamesnio mitimo, vilkėjimo, avimo, sėdėjimo, ējimo, stovėjimo, ir tt.

Labai svarbus šis mokiklos dārbas vaikāms kaip ir mokītojāms. O kur jis dāromas — Lietuvoj — ir kitur? Tūliems gāl atrodīs tai niekingas, ir bereikalingas laiko praleidimas.

2. Daugiau mokikla galēs padarīti psichinės gīvātos augime. ĩra ta gīvata dvilīpinē. Bet paprastasis mokiklos dārbas lig mūsų laiko atsiziūrėjo beveik tik ĩ vienā dālī, būtent ĩ mintiū dauginimā ir kas su tuo jungiasi. Kad tai ĩra netikės dārbas, ir šiandien tik keli temāto. Vaikui reikia patīrimū teikti, ne žodiū kāliti, mānant, tai mokslas. Tuomet teauga visa psichinė gīvata.

Vaikas turi daug regėti ir girdėti bei justī, bet ir ragauti bei uzuosti. O ne tiktai ant greitū, bet pilnai, gīvai. Visa, kā vaikas māto ir girdi, dār „paaiškinti“, ĩra tik antros eilēs dalīkas. Ir be jō gālīma pradioj apsieiti. Iš tū patīrimū vaikas pasidarīs visokio turinio savo omenīj, ir taip augs psichinė jō gīvata.

A. Mokikla suves vaikā su gamtos veikimais, su jos elementais: su oru, ugnimi, vandenimi, žeme, jos rūšimis ir jos formomis, su padairios atrodīmu, su augmenimis ir gīvuliais, su žmogumi (!) ir jō gīvenimu ir ĩves pagaliau ĩ erdvēs ir laiko prāsmē, ĩ jos kitimā, ir apskritai sužadīs esties nujautimā.

Paprastieji mokslai turi visiškai kisti. Žmonēs nebenumāno, kad jie iš visū savo patīrimū pasidāro ĩ v a i-

rus sâvokû rîšulius ir juos vadina gēografe, fysika, ir tt. Daug reikalingiau îra, ne tû sâvokû rîšulius uzsikrauti, bet gamtos îspûdius patirti. Todêl, paveikslui, gēografê turi bûti gamtos mokslu, bûtent jos visatos îspûdio, apskrities padairos, kuri akimis pastebima, patiriama. Gâl tûliems bus veikiau suprantama, sâkant: padairos îspûdis suteiks vaiko akims šalies dvâsiâ!

B. Kalbu berods apie îspûdius, o noriu, kad nesikištû per anksti sâvokos, o kur tû nêra, kaip paprasta, vien zodiai. Bet nêra tai jau pats norimas dalikas. Mokslas apie augmenis jau nebeturi tenkinties vien paprastas augmens îspûdiais, jo atrodîmu, jo lîtimi, varsomis ir kvapu bei skoniu. Vaikas turi atjausti naujâjî esties skîriû, kurs augmenim atsiveria, aktîvâ prinsipâ, kurs augmens lîčiai statît formuoja materiâlâ.

Nêra tai dalikas „augšto mokslo“. Eina tše kalba vis dâr apie îspûdius. O vaikai jiems labai îra prieinami. Jie gîviau negu tûli mokslininkai nujautia augantiû dalikû augimo principâ ir kalba apie augmenis kaip apie asmenîbes. Tik nesakîkime, tai anthropomorfismas! Ira tasai pâdaras neaiškiaus gîvenimo supratimo. Kas augmens îra esmê, tas î nesugadîto proto vaiko jusmâ padâro sâviško dalîko îspûdî. O tat augina psychine vaiko gîvâtâ.

C. Kitas dâr dalikas bus gîvulija. Iš jos turi tekti vaikui tas îspûdis, kurs pareina iš gîvulio esmês. Gîvulis nêra daigtas, kurs regimas šale kitû daigtû, bet jau pati psychinê gîvîbê. Ir toji pasieka vaiko jusmâ. Tik reikia saugoties be to pasiekimo vaikui kâlti zodiû, kurie teikiâ neva mokslâ. Psychinê vaiko gîvîbê turi augti. O ji auga ne su zodiais, bet su tuo

gîvumu, kurs pasidâro su patirtu îspûdiu î jusmâ. I gîvulius vaikas turi ziûrêti kaip î kito gîvenimo skîriaus reiškinius.

Ir jis tai dâro savaimè. Tik nereikia vaikâ „mokslu“ kvailinti, nereikia uzmušt jo jutimo gâliâ, kuri nerišta prie vieno antro orgâno, paveikslui, prie akies arba ausies. Ir nereikêtû praeiti pro šiâ pâstabâ, tarsi ji nieko nereikštû. Mes turime daugiau atboti jutimo ir jautimo svarbumâ psychinês gîvâtos augime. Jusmai ir jausmai daug daugiau reiskia gîvenime negu kitas psychinês gîvîbês reiskinis.

Suprantama, kad toliau ir reikia „mokslo“, reikia mintiû, îsivaizdâvimû ir sâvokû. Bet îra tai jau tolimesnê mokîklos dârbo dalis.

Priminti reikia šišon dâr ir tai, kad visas šis îspûdiû parûpinimo dârbus turêtû pasistengt vaikâ î sârîši suvesti su artimiausiaja gamta, jeib jis su ja suaugtû ir taptû ne vien tautos, bet ir têvinês dalimi, ne vien erdvêje, bet ir laike. Itikrûjû jis tokia iš pat pradios îra. Bet svarbu, kad jis tai kas dienâ gîviau atjaustû ir îsigîventû î artimâjâ gamtâ ir istore.

D. Nesulîginamai daugiau negu gamta reiskia psychinês gîvâtos augimui žmonês. Ir žmogus su savo asmens gîvumu îra gamtos dalis, îra augmuo ir gîvulis. Bet psychinis jo sâmonês turinîs îra labai daug didesnis uz gîvulio turinî. Šis tai ir turi pasiekti vaikâ.

Žmogaus kûnas ir jo gîvîbê, psychinis žmogaus gîvenimas, ir pagaliau pats žmogus, bûtent dvâsia-siela, turêtû vaiko bûti patiriama ir jo îpatingume pajautiama. Daug, paveikslui, tâm reikš, tiriant veidus su visokiais apsireiškimais. Bet ir tiriant visâ žmogaus pavidalâ, toliau žmogaus dârbus, padârgus, veikimus.

Už visa daugiau derės psychiniâm vaiko augimui visa, kas yra paties žmogaus atspindinīs, būtent mokslas, menas, dora. Visû šiû žmogaus reiškiniû pasieka vaikus lengviausiai menas. Ir jis daugiau reikš psychinēs gīvatos augimui negu kita-kas. Pirma reiks rengimū menu naudoties, būtent plastika, toliau statības ir toliau vaizdū menu. Netrukus ir girdimas menas, būtent giedojimas, daināvimas, mūzika, turi vaikâ veikti. Pagaliau pasieks jį ir vaizduojamas menas, būtent poëzis.

a) Vël labai svarbu, kad vaikas sântikiuose su menu, kurs gamintas namuose, tēviškėj, kad tše pamatis dirbtas figûras, statitas koplîteles, dievnamius, rūmus, vaizdus, kad pasidžiaugs žmoniû dainomis ir giesmėmis, išgirs tautine mūzikâ, ir patirs Lietuviû poëzî. Atboti reikia, kad vaikas turi būti nesuvedamas su matêriâlo išpūdiu, bet su tojo reikšme ir prasme, tai esti su îdea, iš kurios forma gimsta, šiaip jis pasiliks meno nepasiektas. Jo jausmas, jo vaizdâvimo galia turi sujusti, ir vaikas turi pakiles galėti tarti: gražu!

b) Su menu susiriša ir pažinimas visokiû îrankiû, padârgû, kuriuos žmogus gaminasi. Toks pažinimas labai daug reiskia psychinio gîvenimo augimui. Ipatiai, kad prisideda jû vartojimas ir tikslo supratimas.

c) Dora tad bus antras dalikas, bet ne menkesnis, psychinei gîvatai auginti. Bet reikēs tše tenkinties atsiminimais. Vaikas gîvena šeimoj, tēvû prieglaudoj ir broliû seserû draugijoj. Jâm reik gîvai atjausti, kâ tēvai jâm reiskia, kâ jâm teikia, kas to reiskimo ir teikimo versmê. Toliau tad ir turēs numanîti kaimo, vietovēs gîventojû sântikiû prâsme ir îaugti î juos ir î

pâtiâ tautâ. Draugingas žmoniû sântikiâvimas ir gîvenimas visû lâbui turi jame tapti gîvu jo sâmonēs turiniu.

Tas turinīs turi nuolat būti gaivinamas tû išpūdiû, kuriuos dâro î vaikâ mokîtojo ir kitû mokiñiû pasielgimas. Sirdingumas, teisingumas, tvirtumas, neminkštumas, susivaldîmas, tarnâvimas, lenktînâvimas visame, kas gera, kantrumas, sielos kilnumas, žmogaus gerbimas, skaidrus linksmumas, tikras, išmintingas veiklumas, visa-tai turêtû vaikas iš mokîtojo patirti. Ne, kad mokîtojas aiškintû, kas, paveikslui, kantrumas yra, bet kad jis kantrus būtû, ir teisingas, tvirtas, ir tt.

Visame mokîklos gîvenime mokîtojas turêtû nuolat akîse turėti, kad jis turi tikslingu būdu auginti psychine vaikû gîvâtâ. Niekumet neturêtû manîti, jog bausme jis pataisis vaikâ. Bausmê îra neigiamos prasmês, bet ne teigiamos. Ji pabaido gâl netikusius apsireiškimus, bet nesušaunkia reikiamuosius. O tai kaip tik îra mokîtojo uždavinīs.

d) Pagaliau ir mokslas turi auginti psychine gîvâtâ. Paprastai vaikui iš pat pradios brukamas mokslas. O tai apkreipta. Reikia suprast, kad vaikas, patekes po išpūdiais, pats jau dirba kaip mokslininkas, tai esti dirbasi visokiû îsivaizdâvimû, mintiû, sâvokû. Ir tûli mâno, reikiâ jî apsaugoti nuo neteisingai pasidâriusiû, tarsi „mokslas“ jau vien teisingas mintis gamina. Svarbu pirma, kad vaikas kâ patirtû, tada, kad jis tâ tvarkîtû savo dvâsia. Bet kol vaikas ne pats priauges îra tokiâm tvarkîmui, nereikêtû statîti jî î užbaigtâ tvarkâ.

Galutiniû gîvenimo mîsliû išrišimui reikia vien naudoties vaikû dvâsios-sielos klausimais, bet î jas neatsakîti taip, kad būtû užmušamas vaiko ieškojimas,

bet pastiprinamas ir patenkinamas. Augstiausias mokslas turėtų būt vaikų patiū gaminamas.

Pastebėsime dār ir tai, kad mokslas neturėtų bandīti vesti vaikus tuojuau speciālais mokslininkū, bet gīvo gīvenime stovintio žmogaus takais. Taip, pav. fizikoj ir chēmēj reikėtų bandīti susekti kasdienio gīvenimo dalikus. Taip ir kitose mokslo šakose. Bandīmai arba expērimantai ĩra mokslininkū darbeliai-prasimānīmai sāvokoms ir dēsniāms gamint, ne gīvām patīrimui.

3. Svarbiausias auklėjimo rūpesnis ĩra vaiko dvāsios-sielos augimas. Mūsū laiku vos-ne-vos numanu, kas tai galėtų būti. Ir sunku paprastām žmogui trumpai tai išdėstīti. Bet gal vienām-antrām kiek sušvis, sākant: Kūno ir psichinės gīvatos augimas didina sąmonės turinī, dvāsios-sielos augimu sąmonė šviesėja ir platėja. Ir žinotina, kad kiek ji šviesesnė, tiek naujo turinio ji gali priimti. Pro tamsesnė sielā toks turtas praplaukia nepastebėtas, nepriimtas, tarsi neesamas.

Dvāsia-siela auga paliesta augusios ir augantios galingesnės, šviesesnės dvāsios-sielos. Kitaip sākant: žmoniškumas gīvėja viename žmoguje, sužadintas kito žmogaus žmoniškumo. Nesukeiskime tai su proto augimu! Priklauso tai tām, apie ką kalbėjome. Ši šon dalīkas kitas. Ir jis reikalauja iš mokītojo daug daugiau negu žinojimo ir supratimo. Kā aiškinome apie doros patīrimā, palietia jau ir šī klausimā: Vaikas turi mokītoje patirti žmogaus esmė, visā žmoniškumo kilnumā, turi patirti, kad tai ĩra visiškai kitas dalīkas negu kūnas ir psichinė gīvata. Nauja esties sritis su ja jām atsiveria.

Žinoma, vaikas turėtų tikrāji žmoniškumā jau iš tėvū pažinti. Gaila, kad tai ne dažnai ĩra. Bet nors mokītojas turėtų teikti vaikāms šī patīrimā. ĩra tai šventa jo pareiga. Kad tā tik visi mokītojai atjaustū! Tuomet augtū vaikū dvāsia-siela kaip žolelė saulėje ir apreiktū visas žmogaus kilnības.

Draugaudamas su mokiniaiis, mokītojas savo dvāsia-siela turėtų nuolat tai žādinti jū asmenības branduolā, jū žmoniškā jū esmė. Būdamas pats sieloje gīvas, šviesus, tvirtas, skaistus, jis jū sielas gaivintū, šviesintū, stiprintū. Negālīma tai mokslu. Jis tik didina psichinė gīvātā. Švietimas reiškia daug daugiau. Visais mokslais, kiekvienu žodiu, veikimu ir dārbu, net judėjimu ir mostelėjimu turi reikšties dvāsia-siela ir žādinti vaiko dvāsios-sielos gīvībė.

Labai atbotina, kad nebūtū priešingai dirbama. Nėsa paprastai tai dāroma. Ir taip sākant doras mokītojas tamsina nenoroms vaikū dvāsia-sielā. Perdaug pasirūpindamas kūno ir psichinė gīvata, jis sielā visai ĩminko ĩ jas. Ir vaikas pripranta save skaitīt kūnu arba geidiantiu žmogumi ir mintiū audeklu. Iš prigimties jis to nedāro.

Todėl svarbu, kad jau anksti mokītojas leistū vaikui pastebėti savo kūno ir psichinī gīvenimā. Nėra tai išaugusio žmogaus dalīkas, kaip dažnai tikima. Išauges žmogus paprastai save ĩra pamiršes. Vaikas save dār aiškiai atskiria nuo psichinės savo gīvatos. Ir jām reiks uzduoti jausmus, palinkimus, geidulius, mintis, vaizdāvimus pastebēt. Tik dėl meilės nekalbēt arba mokint šiuos dalīkus mokslininkū jargonė. Ši šon svarbu vien ĩra, kad vaikas liktū atskiras nuo psichinio ir kūno gīvenimo ir neprasirastū

ja me. Nēs tuo jis silpninamas, mązinamas. O jis turi augti.

Vaiko išsigalėjimo šelpiantis darbas.

Ir augimū vaikas išigali šiame pasaulyje. Bet ir jis tše mažiau aktyvas; sakčiau pasyvas, jeigu ištikrųjū koks-nors žmogus ar givis galētū būti ir akies mirksni visiška pasyvas. Net mirdamas jis aktyvas. Mirti ir taipojau veikti. Tik tai nepastebima ir nesuprantama. Žmonės ir labai aklyje.

A) Pirmuoju šios rūšies uždaviniu bus vaiko kūno miklinimas. Suprast reikia, kad tai nėra koks kūno minkimas. Vaikas pats, vartodamas kūnā ir jo narius, jį pasidaro tinkamesniu ivairiems tikslams. Jau iš mažū dienū vaikas pats miklinasi, jeigu tik šeima ir givibės skritulio ne žlugimo sūkuris.

Šio daliko žvilgsniu svarbu, kad kūno dālis, ipatiai dirgsnis, timpos ir raumenis veiktū, kaip liepia judėjimo dėsniai. Paveikslui, kad rankā keli, kad paeiliui veiktū raumenis iš petio, iš alkūnės ir pagaliau iš nārio. Taipjau turētū judėti ir kojos. Bet gymnastika i tai vos-ne-vos pradeda atsiziūrėti.

Labai svarbu, kad vaikas išmoktū ir kaip reikia kvėpuoti ir kalbant kvapu naudoties. Paliginamai labai daug vaikū visiška negerai kvėpuoja ir balsā išduoda. Tše reikia būtinai visus vaikus mokėti. Ipatiai sveikātai tikras kvėpavimas labai reikalingas.

Tolimesnis žingsnis ir tas, kad visi judėjimai susidētū i tikslingā veikimā. Mažiau ar daugiau žinodami, žmonės taip veikia savo dar-

buose, bet daugiau dār žaismuose, imtinėse, sporte. Rankos ir kojos, bet ir galva bei liemuo turi susitaikinti vienām tikslui pasiekti. Visos kūno gālios tuomet būtū jām skiriamos ir žmogaus vāliai paduotos.

Ir dār tretias dalikas gāli būti siekiamas. Iš senū laikū pažįstami visokie žaismai arba laigimai, kurie kūno judėjimu apreiškia ipatingā linkimā, jausmā ir apskritai pakilusī ūpā. Žmogus tarsi visā savo givibe subranduoluoja pasijutime o visas kūnas su jo nariais naudojamas tam apreikt. Dera tam visokie laigimai arba kaip ir sākoma: šokiai.

Daug reikia tše ir skirtumas abiejū žmoniū litiū. Viriškasis savo būdu, motriška vėl savo susikaupia savo pasijutimā, supina su kūno judėjimu ir taip antrām teikia tikrā patirimā. Tame visas laigimo (šokio) gražumas ir svarbumas. Kūnas visiška paimtas po psichiniu gyvenimu. Bet kūnas miklinamas. Ir pasidaro žmogaus priemone jo asmenibės savibėms ir turiniui nešti i pasauli.

b) Kitas dalikas, kurs auklėjimo atbotinas, ir atskirū nariū miklinimas atskiriems darbams-veikimams. Akis turi išmokt gerai visa pamatėti, parimt ant regimo daigto, kol nebus išpūdis pilnas, visi skirtumai litiū ir spalvū pastebėti, ausis prātinties garsus atskirt ir jū sātikius pagaut. Taip ir erdvės bei laiko, esimo ir judėjimo prasmė bus vaiko patiriama.

Kitas darbas bus rankū miklinimas. Vaikas turės išmokt visoko minkit, lipidit, ir tt. Tada ir dirbti irankiais ir kā drozinēt, piaustėti, karpiti, rantėti, nupiešt. Svarbu, kad abi ranki būtū prātinami. Dirgsnis ir smāgenis auga, tvirtėja.

c) Vienas svarbiausių darbų bus rãšimas. Ir jãm reikëtũ abi ranki prãtinti. Bet kairẽ turëtũ rašiti savo bũdu ne kaip dešinẽ. Prisdẽs tše ir skaitĩmas. Su juo susijungs gero tarimo mokinimas, gãl ir kalbẽjimas. Tik tãm svarbus bus psichinio gĩvenimo turtẽjimas. Kurs viduje gĩvas, kurio sãmonẽ pilna turinio, tas galẽs ir daug pasakĩti. Bet prãtinti vaikã vis gi reikia. Mokĩtojas turi akĩse laikĩti ne vien, kad vaikas bũtũ miklintas rãšime ir skaitĩme, bet kad jis tuo apsireikštũ ir apsireiskimã priimtũ.

Dãr kartã ir sišon pasakĩsime, kad gerai tarti išmokyti, reikalinga, kad liežuvis, burna, gerklẽ, plautiai tinkamai bũt vartojami. Šmonẽs visaip kalba, tik neaiškiai, negraziai, nevartoja nariũ, atbodami judẽjimo dẽsnius, ir kalba dusliai, smaugia zodiacus, vãro balsã per nosi ir kitaip dãr.

d) Tolimesnis kũno miklinimas jau turẽs siekti technikos ir meno darbũ. Be to miklinimo nei vieni nei antri nepavĩks. Tik nereikëtũ pamanĩti, kad tuo miklinimu menas gimsta. Menas ĩra dvãsios-sielos reiskinĩs. Ji tur bũti augusi ir kũnas miklintas, tuomet gãli bũt gaminami meno veikalai.

B a) Tokiu bũdu tai žmogus ĩgĩja visokiems darbãms tinkamã kũnã, ir jis išmokyta jĩ valdĩti. Bet ne užtenka tai. Žmogus turi ir valdĩti psichine savo gĩvãtã. Jis turi pasistengti bũt viešpats visokiũ linkimũ, turi pasilikti galẽti rimtu, kad jis juokina, ir tvirtu, kad skausmas vertia verkti, nesekti sukilusiojo geismo, nepasielgti kaip ũpas liepia.

b) Bet ir turi suvaldĩti mintiũ plaukimã: turi išmokyti parimti prie vieno dalĩko. Visã savo sãmonẽs turinĩ vaikas turi galẽt savaip tvarkĩti ir

dẽmesĩ kreipti ĩ tai, kas tuo akies mirksniu svarbu, kas pastebẽti bũtina. Pagelbẽs šiãm pasiekti paprastasis mokslas. Vien reikẽs, kad mokĩtojas galëtũ pritraukti vaiko dẽmesĩ.

Tik negãlima tuo tenkintis. Vaikas pagaliau neturi bũt patraukiamas minties arba ĩspũdio, bet savo pasirĩzimu valdĩti savo dẽmesĩ, turi išmokyti kaip kãm reikalas tai vienãm, tai antrãm dalĩkui visiškai pasĩvesti; turi net ĩstengti savo sãmone savo noru ĩskelti ĩ vienos psichinẽs gĩvãtos srities ĩ kitã; turi visai laisvai gĩventi tose sritise kaip tikras jũ viešpats.

c) Prie to reiks išmokyti vienã antrã minti ĩlgai palaikĩti omenĩj, kol nẽra ĩgĩjusi gana gĩvumo. Tãm išmokyti derẽs pasistengimai gerai ĩ bet-tokĩ daigtã ĩsiziũrẽjus, akis tad užmerkus jĩ gĩvai su visais jo mažmožiais vaizduoties. Pagaliau vidaus vaizdai turẽs atrodĩti tarsi dalĩkai šale ir toli žmogaus.

d) Kitas kiekvienãm žmogui labai reikalingas dalĩkas bus išmokyti nujausti esamũ dalĩkũ esmẽ ir reiskmẽ ir-gi bũsimus ĩvikius. Paprastai žmonẽs, ĩpatiai moslininkai, papeikia žmogũ, kurs seka savo nujautimã. Sãkõ: ne jausmai, bet protas turĩs žmogaus veikimã valdĩti. Tokiame pasakĩme tũno tikras nezinojimas. Jis visiškai tiek jau vertas, kaip kad kas sakĩtũ: Reikia akis užmerkti ir rankomis tiupinẽjant darĩti savo darbũs ir surasti keliã; akis, mat, tik ĩš tolo teparodo daigtus. Nujautimã, ir ĩpatiai jãm paklusti, reikia auginti. Taip ĩš lengvo žmogaus dvãsios žvilgis šviesẽja, ir jis kitaip stovi visame gĩvenime, ĩsauga ĩš — aklibẽs. — Su tokiu nujautimo auginimu ir paklusnumu auga ir sãžinẽs aiškumas.

e) Toliau labai reikalinga, kad mokytojas gėlbėtū vaikui jo varge su savo geismais, linkimais, troškimais, ilgesiais. Reikia etikos „pamokū“. Bet ne, kaip tai gėl vienas antras mokslo žmogus pamanītū. Vaikui sukilanti klausimai turi mokytojo būti atsakomi. Geriausias tām būdas bus vėlesniais laikais, kad vaikas parašis savo klausimā, savo rūpesnius ant laiškeliu, o mokytojas ī tai atsakīs. Nežinos kiti mokiniai, kas klausēs. O tikru mokytoju visi pasitikēs. Gėl kartais ir vienas antras tītia su savo reikalais-vargais kreipsis vienas ī jī.

Bus tai gėl svarbiausias mokytojo dārbas. Toli berods jis stovi nuo to, kurs šiandien praktikuojamas. Bet iš to ir matīt, koks netikslingas mūsū dienū auklėjimas īra. Svarbiausieji dalīkai lieka visai neatboti. Neatsimenama, kad norēta, jog žmogus vaikuose īsigalētū ir viešpatautišmuktū savo asmenīje.

f) Svarbu, pagaliau, kad visas žmogaus asmuo su visais jo gyvenimo skīriais pareitū po žmogaus centro, po jo asmenībės esmės valdīmu. Visus īspudius, junsims prieinamus ir vien nujautiamus, žmogus turi pastebēt, visus patirt ir ī visa atsakīt iš giliausio savo vidaus. Tikru ir tvirtu vienetu jis turi tapti.

C) Situ vaiko dvāsios-sielos tvirtėjimu, situ jo viešpatāvimu savo asmenīje bus pasiektas ir kitas dārdalīkas. Žmogus save īneš ī pasaulī su visomis augstomis savo savībėmis.

Tūliems rodos, kad ī tai mokykla atsiziūrėti negālī, būk jos uždavinīs teesās vaikā priruošti gyvenimui. O taip nėra! Tikrai nėra! Kaip vaikas auga, taip

ir āauga ī ši gyvenimā ir save ī jī īneša. Auga su kūnu ī žmoniū skaitiū. Ir mes klausime: Ar su juo īneša ir daugiau sveikumo, gīvumo, grožēs? Ar šeima, giminē, tauta ir pagaliau žmonija gēli džiaugties su juo didėjusi? Auga vaikas su visokiais jausmais geidimais, mintimis. Ar jis īneša su jomis, kas kelia, šviesina, puošia atitinkamāji šeimos, tautos, žmonijos gyvenimā? Ar tasai tuo bus turtėjes geistinu būdu? Tėvai ir mokykla už tai atsāko.

Gana dažnai tikima, kad vaikas tik mokslo turēs, tada jis jau „švies“ ir bus naudingas tautos arba nors apskritai gyvenimo narīs. O taip nėra! Neīneša žmogus savės ī gyvenimā, bet savo mokslā, savo miklumā. Veikia iš jo vien tat, kas ī jī īra īdēta pamokomis. O tat nepakanka. Givėnimas nori žmogaus.

Atsitinka kas-nors gyvenime, ir žmogus ī tai atsāko ne kaip žmogus, bet kaip koks rāstas. Arba jis atsklausia tū, kurie žmoniū sātīkiuose stovi taip sākant augstiau jo. Ir jis veikia, kaip tie jām liepia. O gyvenimas laukē jojo dārbo, jojo apsireiškimo. Berods ne visumet tinka, kad žmogus savo dārbā savaip dāro. Žinoma, kad tarp žmoniū īpatiai valdininkū veikimo turi būti sātāros. Bet žmogus neturētū būti vien āklas kitū īrankis. Jis savo vietoj vīresniūjū īsākimā turi vīkinti, bet kaip ta vieta, tas nuotikis tai reikalauja o su paties atsakomībe.

Kiekvienas žmogus turi īnešt ī gyvenimā ne vien, kas savaime īvīksta, savo kūnā, bet ir psichine savo gīvātā ir pagaliau, o tai svarbiausias dalīkas: savo dvāsīā-sielā. Reiškia tai, kad dārbas neturi būt atliekamas taip tik savaip, bet visiškai tikslingai, koks jis būtinās, o turi pareiti iš žmogaus esmės,

iš jo sielos gilībės. Kas tai? Sakisime tām, kurs to geriau nesupranta: Dârbas turi būt dâromas su pasišventimu.

Tâm mokikla iš pat pradios turētû vaikâ auklėti. Viriausiai tuo, kad mokîtojas savo dârbâ dâro su pasišventimu. Keli tokiû mokîtojų îra Lietuvoj? Ar gâl visame pasaulije? Ar ne dažniau vien dârbas dâromas su klausimu: O kiek mân bus duodama uz tai? Ar padidîs mân ir algâ? Tatiau su pasišventimu dârbâ darîti îra pagrindinê mokîtojo pareiga.

Ir jis turi nuolatai būti paveikslu vaikâms, kaip veikiamas iš dvâsios-sielos.

Kûnas nori būti šale kitû kûnû, nori gîventi. Nepadâro nei blogo, nei gero ir su savo instinktais bei linkimais. Kitaip geismai ir alkimai. Jie nori pasiplêsti mieliausiai visâ pasauli savo pasitenkinimui. Mintis stengiasi visa formuoti taip, kokios jos îra. Jos visa tyransuoja. Bet dvâia-siela nori visa šviesinti, mîlėti, visâm tarnauti, visa gaivinti ir kelti î tobûlesnî bûtî.

Kad tai labai augštas siekinis, platiai žinoma. Bet tautos gîvenimui jis būtinas. Kitaip tauta nepasieka, kas jai nustatîta. Todêl mokîtojo dârbas ir taip labai îra svarbus. Tik ar visi mokîtojai ir îra tinkami tokiâm dârbui?

Bet šiuo pasiekame vël svarbiausiâjî auklêjimo dâlikâ, bûtent dvâsios-sielos augimâ, îsigalêjimâ žmogaus asmenîj ir visame gîvenime. Tik nesukraipîkime tai! Sielos îsigalêjimas nereiškia kitû pavergimo, bet tikrâjî tarnâvimâ. Ir patioje žmogaus asmenije ir jo asmenîbêje augusioji siela

nêra despotas. Priešingai, ji neša visâ to asmens ir tos asmenîbês gîvenimâ.

Visi darbai geriau pavîksta, kûnas gîviau ir tikslingiau juda, psichinê gîvata turtêja ir grozêja, žmogus daug tvirtiau save neša î gîvenimâ, kad jo sâmonê šviesêjusi, jo dvâsia-siela îra augusi. Kaip jau paprastai iš eisenos matît, kokia žmogaus sielos bûtis, — taip, visâm gerui tinkamu žmogû tik padâro jo esmês tarpimas, ne kûno miklinimas ir visas pamokinimas.

Visi kiti auklêjimo siekiniai têra antros eilês vertîbês. Jie tik îra reikalingi, kadângi dvâsia ne taip greitai auga. Didios ir šviesios dvâsios-sielos žmogus visame, net ir judêjime, gymnastikoj bei laigîme, netrukus apsireiškia pilniau negu kiti. Žinoma, kad mažmožiuose kiek reikš prigimti kûno gabumai. Bet jie tatiau dvâsios žmogaus netrukus pralenkiami.

Jo psichinis gîvenimas taip - gi greitiau turtêja. Ir saikas žmoniû mokslo, meno ir doros, tokiu žmogû žimiai didêja. Tiktai dvasioj-sieloj auges žmogus gâli būti tikru mokslininku, menininku ir tikrai geru, doru žmogumi. Tiktai jis tvirtis šeimoms, tautos ir žmonijs gîvenimâ. Jis tše didis armone ir sântarâ, ne priešingumus, nekantâ ir griuvimâ.

Daug žmoniû kalba apie auklêjimo menkniekius. Bet kurs nepazîsta dvâsios-sielos augimâ ir îsinesimâ î šî gîvenimâ — o tai pazîs tik tas, kurs pats bus auges dvâsioj-sieloj, tâm visi auklêjimo mokslai nieko gero nesuteiks ir jâm patartina eiti malkos ar akmenû skal-dîti.

O sielai-dvâsiai augt, svarbu, kad ji išmuktû siekt pasaulio Kûrêjo palaiminimo, kad ji nuolatai bandîtû sântikîj gîventi su Juo. Tai reiškia, tikroji viso šio augimo sâlîga îra gîvoji tikîba.

Mokiklos darbų padalinimas.

Pazine mokiklos darbą ir jos prasmę, galėsime jį ir smulkiau padalinti. Pirmasis bus priuošiamas darbas. Mokiniai turės būti keliami į tokį būdą, kurio jie geriausiai tinkami auklėjimui. Svarbi tse kūno ir ūpo būseną. Bet viriausias dalykas tas, kad mokiniai, nors ir tik akies mirksniui, kas dieną pajauts, jog jų dvasia-siela gyvena, kvėpuoja ir yra nepažįstamose būsenose, kuri yra šaltinis visos gyvybės, gėlių ir sąmonės.

Kas dieną vaikams susirinkus, mėginamas jų kūno aprūpinimas. Maziems užteks šis tas patarus, kas pasieks ir tėvų namus. Su didesniaisiais reikės jau ir pasikalbėti apie mitimą, apsilvilkimą, darbą ir atilsį, orą ir kvėpavimą, apie maudimą ir saulę, ir tt. Tam skirti reiktų kas dieną gal 15 minūtų.

Toliau tad bus svarbu, kad vaikų ūpas būtų suliginamas ir padaromas tinkamas mokiklos darbui. Kiekvienas mokinis ateina iš kitų namų su jo gyvenimu, ir jis yra prisilęgtas arba pakiles, liūdnas ar linksmas, bailus ar perdrisęs. Visi jie turi būti nuraminami, kol neprasideda darbas. Tam geriausia tiks, kad visiems susirinkus viename kambaryje arba sâlėje, jie pasiklausytų tinkamos muzikos vargonų, klaviero, violinės arba mazo orchestro, gal didesniųjų vaikų griežiamo. Bet idant muzika būtų kilnios, skaistios dvasios! Tikėtų jai giesmių ar ir tūlų dainų gaidos su variantomis. Tam skirti reiktų kas dieną 20 minūtų.

Muzikos pasiklause, vaikai turėtų kelias minutes visiškai tylėti ir nesijudinti.

Tada visiems girdint bus sâkoma malda arba trumpas aiskinimas augstiausių sielos klausimų. Visa tai turės mokitojas atlikti. Nesvarbu, kad vai-

kai visa suprastų, bet kad mokitojas kalbėtų su tikru pasišventimu. Jo jausmas tada pasieks visus vaikus, kad ir neligiu galingumu. Žinoma, malda neturėtų niekumet būti tik lūpų judėjimas, o kalba ne tiktai koks atsakymas arba paskaitimas kokio-nors pamokslas. Visâm-tâm reikės skirti viriausiâją pirmosios valandos dâli, ir jâ užbaigti giedojimu.

Toliau tada eis jau taip sâkant darbą, nors ir visa, kas ligol buvo dâroma, yra auklėjimas ir gal pati jojo galia. Tariamasis darbas bus dvejopas. Vaikas bus veikiamas, arba jis pats veiks. Bet reikia atmint, kas apie pasivumą ir aktyvumą jau pasakâta. Tik iš lengvo vaikai vis daugiau turi būti vedami į sâviškâ veikimą. Mokitojas turi tapti jiems vis daugiau tik patarêju.

O tad ir dâr kart prisiminkime, kad žmogus veikiamas regimosios gamtos, toliau augantiosios, tad givosios-psichinės ir pagaliau dvasinės, būtent žmoniškumo, ir kas viršum jos yra. Paties vaiko veikimas bus toks, kuriame daugiau reikš kūnas, tad dvilipinė psichinė jo givata, toliau dvasia-siela.

Pirmosios rūšies darbai galės taip būti padalinami:

1. Gamtos (negivosios, elementų, žemės formų, augantiosios ir givosios) patirimas.
2. Žmoniškumo pažinimas, būtent regimasis menas (plastika, architektūra, vaizdai).
3. Žmogaus įrankių ir darbų pažinimas.
4. Žmonių sântikiavimo ir gyvenimo pažinimas (šeimos, giminėj, tautos, žmonių gerumai, skausmai, džiaugsmi).
5. Gamtos ir žmonių gyvenimo ivikiai ir kismai, viriausiai kultūrų augimas ir nîkimas.

6. Kūno ir psichinio gyvenimo pažinimas. (Maziems ir didiems vaikams kitoks.)

7. Girdimas ir vaizduojamas menas. (Giesmės, dainos, muzika, kalbos kūriniai).

8. Visumos tvarkos pažinimas (erdvėje ir būtyje).

9. Kilnių (Sventų) žmonių gyvenimo paveikslai.

10. Sventinimų žodių ir apeigų prasmės pažinimas.

Antrosios rūšies auklėjimo darbai bus gal šie:

1. Kūno miklinimas platiausioj prasmėj (dėsnių sekimas einant, sėdint, kvėpuojant, kalbant, giedant, šūkaujant, ir tt.; tikslu siekti visomis galimomis, save apreikšti pilnai kūno judėjimu).

2. Praktikos darbai (ypatingi atskiri rankų ir kitoko miklinimai).

3. Skaitiavimas ir mastavimas.

4. Pastebėjimo pratinimas (apskritai darbikloj, kambariuj, kieme, darže, lauke, miške).

5. Rūšimas, kalbėjimas (prigimta kalba ir svetimomis) ir skaitimas.

6. Meno ir technikos (amatų) darbeliai (lipdimas, stātimas, tepliavimas, piešimas, dainavimas-giedojimas, ir tt.).

7. Mintių ir ūpų suvaldymo pratinimas (pakentimas visokių sunkenibių, juokinimų ir skriaudimų, aktyvas dėmesio kreipimas).

8. Vaizdavimo stiprinimas. (Atmint, kas regėta, girdėta, bet taip, kad vėl gīvai akīse ir ausīse gīventū.)

9. Nujautimo stiprinimas.

10. Gamtos ir žmonių gyvenimo mokslas (vaiko dailiavimas mokslu rezultātų suvokime, gēografē, fizika, chēmē, biologē, psychologē).

11. Išrišimas vidaus klausimų ir jūtų vikinimas gyvenime (žmogus ir jo linkimai, geismai, alkimai, blogi įprotiai, dora-nedora).

12. Pasaulio supratimas (filosofē).

Kaip lengva suvokti, ī šia mokiklos darbo rūšių eile ĩmegztos visos senosios mokslo šakos. Bet jos šiuon nebekāba tarsi ore, jos ĩra pagrinduotos auklėjimo tikslu ir prasme. Jos jām ir jai tarnauja. Todēl nebereikia šale mokinimo dār ir „auklėjimo“. Ir nebereiks mokītojui visoko apie auklėjimā mokinties, kā jis šale mokinimo tiktai kada-nekada gāli vīkinti. Mokinimas turi visiškai pavirsti auklėjimu.

Bet šioj darbo dalikū eilēj randasi ir visokie, kuriū seniau nebuvo. Ir tūliems jie pasirodīs gal nereikalingais. Bet ar jie niekumet nēra numāne, kad tūli mokikloj mokinami dalikai visai nēra reikalingi gyvenimui, o kad tūli labai vėl reikalingi, kurie mokikloj nēra mokinami? Vėl ir matīti, kad tūli žmonēs, išēje augštesnius mokslus, tatiau visiškai nēra išauklēti, dār gi rodos moksle ĩra kaži-ko svarbaus prarāde!

Vieni-antri todēl tai Vokioj, tai Šiaurēs kraštuose, tai ir kitur dār bandē ĩvest ī mokiklas vienā-antrā naujā dalikā. Bet rodosi tai vien darīta, kadāngi koks nors prāstas reikalas mātomas, ne todēl, kadāngi auklėjimo tikslas ir prasmē to reikalauja.

Šiuon bandīta tai padarīti. Bet gal vienas-antras dalikas tše bus ir praleistas. Gal tūliems ir pasirodīs, tarsi nevisai nuosakiai visa sudēta. Paveikslui, mokslas priskaitomas mokinio veikimui. Bet nēra tai apsirikiimas. Mokslas ĩra ĩvaizdū ir sāvokū gaminimas, dėsnīų pagrindāvimas iš patīrimū. Jeigu mokinīs, mokītojo vedamas ne pats gaminasi psichinio šio turto, tada jis kriaujasi negīyūš žodius arba laimingesniu ātvēju: mē-

chaniškai veikiantias mintis į atmintį. Moksle ištikrųjų žmogus taip jau aktyvas kaip menė ir doroj, tik kitokioje srityje, būtent psichinėje savo gyvatoje.

Savaime suprantama, kad didiems vaikams kita-kas bus teikiama negu mažiems. Mums net rodosi, kad nors po dviejų metų dalikai turėtų kartoties turtingesniu saiku. Bet visa mokykla turėtų būti dalinama gal į dvi dalis: pirmą 3 ar 4 ir tolimesnių 7 ar 6 metų. Tiems reiks skirti tai, kas vaikui teikia svarbiausius išpūdius ir tai, kas jį tik miklina, kad jis, išaugęs į gyvenimą, galės nors šiek-tiek sąntikiuoti su juo. Šiems bus svarbiau, kad vaikas būtų auginamas žmoniškumui nešt į tautą, jos gyvatai tvirtinti ir auginti.

Todėl mokyklos darbas pirmiems metams bus gal šis:

1. Kūno aprūpinimas ir miklinimas (hygieina ir gymnastika).

2. Negyvosios tėvinės gamtos (vandens, ugnies, oro, žemės) patirimas (kur matyti, kas dāroma, viso geras pastebėtinas);

augantiosios tėvinės gamtos patirimas (ne tik formų, bet augimo įpatingumas pagal vietą ir laiką);

gyvosios gamtos patirimas (jausmingasis ir protin-gasis apsiraiškimas).

3. Žmoniškumo pažinimas a) sąntikiai šeimoje, giminėje ir tautoje — psichinė gyvata, b) menas (regimasis, girdimasis, vaizduojamasis).

4. Kūno miklinimas tikslingai eiti, sėdėti, stovėti, kvėpuoti. Jusnių miklinimas, geras pastebėjimas.

5. Žmogaus įrankių ir darbų pažinimas.

6. Kūno miklinimas atskiriems darbams (lipdinti, drozinėti, piešti, dainuoti-giedoti, ir tt., amatams priruošti).

7. Kūno ir ūpų suvaldymo pratinimas. (Vaikai neturi būti kankinami. Lai lenktinuoja, kas ilgiau tūliai sėdės, ir tt. panašiai.)

8. Skaitiavimas ir mastavimas.

9. Prigimtos kalbos vartojimas. (Kalbėjimas ir kūrinių pažinimas ir išikalimas apšakū, dainū.)

10. Gamtos ir žmonių (šeimos, tautos) gyvenimo įvėkiai.

11. Rāšimas ir skaitimas.

12. Kilnių žmonių gyvenimo paveikslų pažinimas. Išminties ir pašventinimo žodiai. Apeigų pažinimas šventiklose.

Sekantiems 6 metų darbas bus šis:

1. Gamtos mokslas, bet tolimesnės negyvosios — išglaudus gēografe, augantiosios ir gyvosios. (Vaiko dalivavimas mokslo rezultātū suradime gēografėje, fizikoje, chemėje, bet gyvenime reikalingoje, biologėje ir psychologėje).

2. Meno veikalai (regimojoje ir girdimojoje tautos ir žimesnio žmonijos).

3. Žmogaus darbai.

4. Žmonių sąntikiavimas (doros reiškiniai: teisingumas, teisės, patarnavimas, parėmimas ir apgėnimas valdiavos tvarkoje).

5. Tautos, žmonijos ir pasaulio įvėkiai.

6. Vaizduojamasis menas.

7. Visumos tvarka.

8. Kūno gyvėbės mokslas. (Gimdimo slėpiniai.)

9. Dvāsine žmogaus pažanga, Evangelijos, tikėbos svarbumas.

10. Kūno miklinimas (gymnastika, sportas, laigėmas), bet ir praktikos darbams (meno ir technikos, gyvenimo priruošimas, bet kaip kām kas linksta).

11. Skaitiavimas ir mastavimas (judėjimo, erdvės ir laiko mokslas).

12. Pastebėjimo pratinimas.

13. Râšimas, kalbėjimas ir skaitimas (Lietuvių, Vokietų ir Rusų kalba).

14. Mintių ir ūpų suvaldymas (visokių sunkenibių pakėlimas).

15. Vaizdavimo stiprinimas.

16. Nujautimo išauginimas.

17. Išrišimas visokių doros klausimų.

18. Išrišimas mânimo klausimų. (Pasaulio supratimas.)

Pâmokos.

Visi šie mokiklos dârbo dalikai padalinami taip, kad mažiausiam vaikams prisieitû mokikloj bûti lig 18, didiausiems lig 36 valandû savaitėje. Bet pâmokos niekumet neturêtû trukti ilgiau negu 40 minûtû, mažiems vaikams uzteks 20—25. Taip galêtû bûti daug daugiau „pamokû“ negu valandû. Berods po kiekvienos pâmokos vaikai turêtû atleidiami bûti kelioms minûtoms nuo mokitojo vadiojimo.

Kiekviena diena turêtû ligiu bûdu prasidėti, kaip tai jau aiškinta, ir, kad kaip noris gâlima, ligiu bûdu pasibaigti. Mokiklos gîvenimas turêtû bûti vaikams augstai iškilis iš paprastoj. Todël kiekvienas vaikas ir turi dalivauti mokiklos dârbo pradioje.

Tolimesniame dârbe reikêtû keisti su pâmokomis tarp to, kurs vaikâ veikia ir to, kurî vaikas dâro. Nei vienas nei antras neturêtû vaiko alsinti. Po gymnastikos, paveikslui, tarsi po gilaus atsikvêpimo turêtû bût gâlima tuojau mâtiti apie augstus klausimus.

Kiekvienas pailsimas îra šâlinamas giliu atsikvêpimu. Berods reikêtû zinot, kaip jî pilnai išnaudojus, kaip jo gâlîu sroves siûsti per kûnâ — dalikas, kurs šios dienos žmonêms vos tesisapnuoja.

Miniau nereikêtû tvarkit mokiklos dârba senu bûdu. Tûliems dalikâms uztenka daug trumpesnis laikas negu ligšol buvo tikima. Svarbu vien siekti vîriausiojo auklêjimo tikslo, vîkinti jo prâsme. Nors gamta svarbi žmogaus gîvenime, bet uz visa daugiau turêtû vaikâ veikti žmoniškumas. Vaikas turêtû gîvai atjausti visos visumos kûrêjo vâliâ ir šviesâ savo dvâsioj-sieloj.

Menas ir dora arba augstasis žmoniû sântikiavimas turêtû platiai veikti vaikâ. Ir vaikas turi tose sritise pasistengt apsireiksti. Tâm tinkamoms pâmokoms todël turi bûti daug laiko skiriama. O auginimui nujautimo, vaizdavimo, sâviško dêmesio kreipimo arba sâmonês kilnojimo bûtinai reikia skirti tîtia pâmokas. Neuztenka tâm, kad paprastose pâmokose vaikai bûtû pratinami akilais bûti.

Visa tai žmoniškumo auginimui daug reiškia. Svarbu tâm ir kûno, ūpo, mintiû valdymas. Bet vîriausias tše tik dalikas, kad vaikai kas ritâ ir vâkârâ partirtû tikrâ pašventinimâ, kad jû širdis bûtû patraukiamos î šventus jausmus. Nekalbu apie tikîbos mokslus. Jie dažniausiai îra nuslopinę sielos augimâ. Nepadarikime tikîbos paprastu dalîku!

Kuo-daugiau vaikas priauga, tuo-daugiau jis turi pats rūpintis savo augimu. Todël vîresniejie vaikai, gâl pabuve mokikloj 6—7 metû, turêtû pâtis pasirinkt, kame norêtû daugiau miklinties, kame geriau pasimokinti. Ipatiai gamtos mokslas augstuosiuose skîriuose turêtû jû vâliai bût paliekamas. Bet visa, kas pâtis žmoniškumâ augina, turêtû visû bût naudojama.

Ligšol mokiklos vīriaušiai krovė mokiniāms ī sāmone visokiū mintiū, īvaizdū ir sāvokū: buvo kalbama apie proto auklėjimā. Nēra tai užtenkama. Žmogus taip neauga, ne tarpsta; žmoniškumas net žūva. Rabin-drānath Thākuras sāko statiai: „Iškilkit, jūs vakarū žmonės, iš proto barbarumo ir tapkit Dievo rīku, symbolu ir paliginimu.“ Reikia rūpintis, kad žmogus augtū ir apsireiktū iš šaknies savo asmenībės.

Tautos mokiklos isteigimas.

Aišku, kad jai steigti nūnai visoko trūksta. Vīriaušiai mokitojū. Bet ir nemanau, kad reiktū ūmai šison paduotas mintis vīkinti. Pirmia jos turi tautoj a u g t i. Turi dirvā priruošt naujām auklėjimui.

Pasergēt berods norētiau skaititojus, kad nepasitiktū mano prasimānīmū paprastais spresmais. Nekartā jau rāšē vienas-antras visai nepasistenges numanīt, kas norēta. Ir išeina pasākīmai, kad išmėgintus takus apleisti nereiktū. Pagaliau supraskime, kad išmėgintieji takai žmones nuvedē ī gyvenimā, kuriame pats žmoniškumas beveik nieko nebereiskia. O gyvenime kaip tik jis svarbus īra.

Parašītieji patarimai nori Lietuvos mokiklai suteikti galimībės atsikratīti nuo auklėjimo būdo tū laikū, kuomet Lietuviū tauta buvo pavergta. Jos dīkībės laikas īra kitas. Nauja kultūra pradeda skleist savo spindulius. Ligšol gamtos gālios visa reiskē žmogaus gyvenime, dabar dvāsios-sielos turi išgalēti. Laikas, kad žmonės žmonėmis būtū. Tām jie turi būt ir auginami.

O īpatiai Lietuvai tai reikalinga. Maza Lietuviū tauta tarp kitū kaip salutē jūrose. O ir ji pašaukta atnešti savo vaisiū. Jeigu ji nesinaudos visomis savo pa-

stangomis būti verta žmonijos šaka, ji kūribos bus pametama ir sudžiūs.

Žinoma, kad šio rāšinio mintis nepaduoda jau tobulā plānā. Bet žmonės su gerais norais suvoks gāltse daugiau negu pradioje atrodīs. Netrukus vienurkitur atsiras ir galimībē pradēt vīkint, kas šison papiešta. Ir taip parodīt, kiek tai reiktū Lietuvai. Lietuviū tauta gāli žmonijai kiek reikti tiktai išlikdama gīva, o išlikti ji tegāli pralenkdama visas kitas tautas dvāsios-sielos švietime ir stiprume. Į tai reikia visā dėmesī kreipti.

V d s.

□□□□□□□□□□ Pasaulis. □□□□□□□□□□

Europos pasitaisimas.

Pasaulij Europa užima īpatingā vietā. Ir gāl ne vienas bus pamānes jā esant jos viduriu. Bet rodos taip ne visai teisinga. Žemē īra gīvas dailikas. O tas nesuprantamas tokiu būdu, kaip koks padarītas irankis. Jis turi širdī ir turi dvāsia-sielā. Gāl Europa īra pasaulio širdis. Bet ar jos dvāsia-siela, tai klausimas. — Sākoma, Europa turinti pasitaisīti, pasveikti, reikiā jā atstatīti. Ir vis kišasi mintis, līg ji pirm kāro būk buvusi sveika, laiminga, gera, ir tiktai kāras jā sunaikines. Įra tai nesupratimas Europos padėties. Didīs kāras buvo vien gālutinio sugriuvimo žīmis. Europa sirgo jau senai. Jos liga buvo dvāsios gīvībės žuvimas. Pa-

saulis atrodē tiems, kurie kiek reiskē viešame gyvenime ir kurie buvo apmire, negīvu, bedvāsiu. Visa žmoniū dvāsia-siela buvo tarsi išsunkusi ī tā visumos reiškinī, kurs vadinamas matēre. Ir jai rodos nieko kito nebebuvo. Ji suprāto todēl pasaulī visai matemātiskai-mechaniskai-matērialistiskai. Įpatingas toks supratimas! Matematika īra mokslas apie tikrū sāvokū sātikius, matērē stambiausias veikimas ī jusnis, (ī pajutimā akiū, odos, ausiū). Bet iš to pasaulio supratimo išaugo nuostabūs išradimai, technikos gaminiai. Mat, žmogaus dvāsia īra kūribos potensa! Vienok žmogus mazėjo. Pradingo tarsi patsai savo darbo vaisiuose. Ir prarādo žinojimā, kas jis ir kokuose